

**«Ала-Тоо мектебиндеги
музыкалык сабак»
(оюн-жомок)**

К и р и ш ү ү

Бул оюн – жомоктун негизги максаты окуучуларды **ноталардын созулуштары, өлчөмдөр, тактылар, паузалар (тыныгуулар)** сыяктуу музыкалык түшүнүктөр менен тааныштуруу болуп эсептелет. Музыкалык оюн-сабак жомогун жалпы билим берүүчү мектептердин башталгыч класстарында, кенже мектеп балдар хор ийримдеринде жана ошондой эле атайын музыкалык мектептерде окуучулар аткарышса болот. Музыкалык жомоктун текстин окуучулар көркөм окушуп жана музыкалык аспаптарда да өздөрү коштоп турушса максатка ылайык келмекчи.

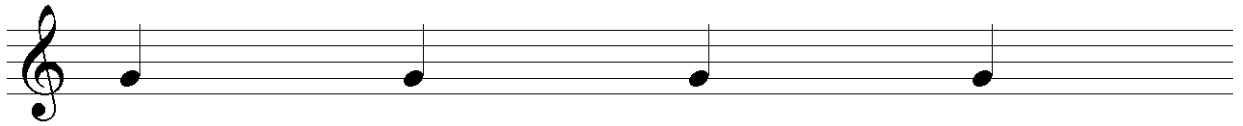
Жомоктогу каармандар:

- **Актоол** - Мугалим.
- **Аюу** - окуучу.
- **Коён** - окуучу.
- **Тыйын чычкан** - окуучу.
- **Торгой** - окуучу.

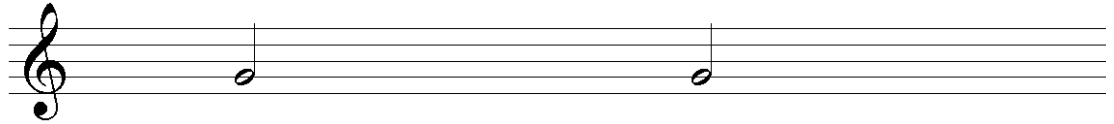
«Ала-Тоо» мектебине Аюу, Коён, жана Тыйын чычкан, музыкалык билим алышканы келишти. Алар ноталарды жакшы билишет болчу. Бүгүн болсо Мугалим - Актоол окуучуларынын ар бирине, бирдей, окшош, балдардын музыкалык аспабы болгон кичинекей пианинолорду берди. Айбанаттар болсо колдоруна аспаптарды алары менен эле абдан кубанышып, өздөрүнчө ар кандай добуштарды басып ойной киришти.

Албетте, бул чыгып жаткан добуштар чыныгы музыкага окшошпойт эле. Мугалим-Актоол окуучуларынын жанына акырын басып келип, мындай башаламан болгон музыканы токтотуусун, жактырбоо менен өтүндү да мындай деди:

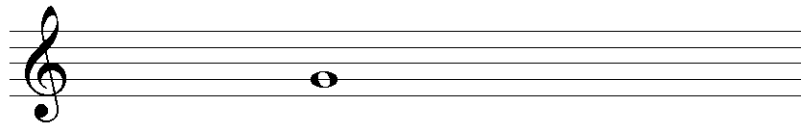
- Бүгүн биз силер менен ар кандай обондорду колуңардагы пианинодо ойнойбуз. Бирок, тартип болуусу өтө зарыл. Силер менин көрсөтмөм боюнча гана кезек-кезеги менен ойнойсуңар. Мен силерге дирижёр болом жана **төрткө** чейин эсептеп берип турамын. Ар бириңердин обонуңар, тагыраак айтканда «партияңар» болот. Адегенде бириңер төрт кыска нотаны ойнойт. Ал нота «**чейректик**» - деп аталат. Ар бир «**чейректик**» нота **бирге** эсептелет. Карап көргүлөчү балдар, арлар төмөндөгүчө жазылат:

-Эми экинчиңер созулушу жагынан «**чейректик**» нотага салыштырмалуу узагыраак болгон эки нотаны ойнойт. Алардын ар бири **экиге** чейин эсептелет. Анын аталышы «**жарымдык**» нота деп аталат. Ал ноталар төмөндөгүчө жазылат, - деп Мугалим-Актоол алардын жазылышын көрсөттү.

- Үчүнчүнөр болсо бир эле нотаны ойнойсуңар. Ал нота абдан чоң жана созулушу жагынан узунураак угулат да, **төрткө** чейин эсептелет. Анын аты «**бүтүн**» нота – деп аталат. Ал нота болсо төмөндөгүчө жазылат:

- Кана айткылачы, балдар, кимге кандай нота тийет болду экен? - деп Мугалим-Актоол окуучуларына табышмактуу суроо берди. – Келгиле балдар, мен силерге ыр окуйун, жаа сыяктуу төгөрөктөп туралы, кунт коюп угуп, баарыбыз ырга көңүл буралы.

-Бир, эки, үч, төрт, -
Оюнга шамдангыла шат.
Ноталарды кайталап бат,
Созулуштарын билебиз жат.

-Эң чоңу кайсы нота?
-Баарынан чоң, ал «бүтүн» нота.
Бул нотаны ойносун бат,
Ким биринчи чыкса шат.
(Аюу чыгат)

Жарымдык ноталардын экөөсүн,
Жалгыз ойнойсуң сен өзүң.
Алар узун эмес, кыска эмес,
Эки нота созулушу бирдей болсун.
(Коён чыгат)

Төрт даана «чейректик» нота,
Кубанычтуу да, күлкүлүү да.
(Тыйын чычкан жакты карап)
Калды окшойт сен үчүн гана,
Оюнду баштайлы достор. Кана!
(Тыйын чычкан чыгат)

- Эмесе - деп сөзүн улады Мугалим-Актоол – «бүтүн» нота кимге тийиштүү? - деди.

- Мага - деди Аюу.
- Эки «жарымдык» нота кимде?
- Менде - деди Коён.
- Ал эми төрт «чейректик» ноталарчы?
- «Чейректик» ноталарды мен ойноймун – деди Тыйын чычкан.
- Абдан жакшы. Ар бириңер билесиңер кандай ноталарды ойногонду.

Кана эмесе баштадык. Алгач бардыгыбыз СОЛЬ нотасында ойнойбуз.

Мугалим-Актоол төрткө чейин эсептеп, оюндун темпин көрсөтүп берет. Биринчи болуп Аюу баштайт, экинчи Коён, андан кийин Тыйын чычкан оюнду улантат.

- Анда эмесе көрөлүчү кандай болот экен?
- Баштадык!

Аюу

Коён

Тыйын чычкан.

- Жакшы болду -деди Мугалим-Актоол.
- Эми ЛЯ нотасында ойноп көрөбүз, балдар – деди да кайрадан төрткө чейин эсептеп оюндун темпин көрсөтөт. – Бирок, эми оюнду Тыйын чычкан баштайт - деди Мугалим-Актоол. Экинчи болуп Коён ойнойт. Ал эми Аюу болсо оюнду жыйынтыктайт.

- Кана эмесе, көрөлүчү?

Тыйын чычкан.

Коён.

Аюу.

Аюу ойноп бүтөрү менен: - Азыр мен биринчи баштайынчы - деди Коён шашкалактап.

- Абдан жакшы болот – деп Мугалим-Актоол, Коёнго колдоо көрсөттү.
- Коёндон кийин Тыйын чычкан ойнойт. Аюу болсо оюнду дагы жыйынтыктайт - деди Актоол.

Азыр болсо СИ нотадан оюнду баштоону Аюу сунуштады.

- Жакшы болот – деди да Актоол СИ нотадан баштоону колдоду.
- Баштадык!

Коён.

Тыйын чычкан.

Аюу.

- Бул тапшырмаларды абдан жакшы аткардык – деп Мугалим-Актоол окуучуларын мактады.

- Мындан кийинки, тапшырманы бир аз татаалдаштырабыз. Эми калган «до», «ре», «ми» жана «фа» ноталарында ойнойбуз - деди Мугалим-Актоол. Биринчи болуп Коён, экинчи Тыйын чычкан, андан кийин Аюу оюнду улантышат.

- Анда эмесе менин колума карап, оюнду баштайбыз. Көңүл бургула!
-Баштадык!

Коён. Тыйын чычкан. Аюу.

Тыйын чычкан. Коён. Аюу.

- АЗАМАТСЫҢАР! Бул тапшырманы да абдан сонун аткардынар. Кийинки тапшырмабызды, мындан да татаалдаштырып көрөлү. Азыр мен, баарыбыз бир мезгилде ойногонду сунуштайт элем. Ал мындай болот. Биринчиден, ар бириңер өзүңөрдүн «партияңарды» аткарасыңар. Чыныгы ансамбль – «трио» болот.

- Тыйын чычкан сен акыркы нотаны ойнобойсуң! Анын ордуна «ПАУЗА»- болот. «Пауза» деген сөз музыкада тыныгууну билдирет. Эсептөө токтобостон жүрө берет. Бирок, нотанын добушу угулбайт. Түшүндүңөрбү, балдар?

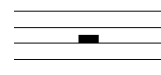
- «Чейректик» пауза мындай жазылат:

«Чейректик» паузанын эсептелиши, нотанын созулушу менен барабар болот.

«чейректик»

- «Жарымдык» пауза мындай жазылат:

«Жарымдык» паузанын эсептелиши, «жарымдык» нотанын созулушу менен барабар болот.

- Ал эми «бүтүн» пауза мындай жазылат: «бүтүн» нотанын созулушуна тең келет.

Эсептелиши

- Балдар, эми абдан көңүл буруу менен ноталарды карап, эмнени ойноп жатканыңарды угуп түшүнүүңөр керек.

- Кана эмесе менин колума карап тургула.

- Баштадык!

Тыйын чычкан

Коён

Аюу

-Жаман болгон жок. Келгиле, дагы бир жолу кайталап көрөлү. Ойноп жатканда музыкадагы жалпы ансамблди жана бири-бириңерди угуп ойноого аракет жасагыла.

Айбанаттар Мугалим-Актоолдун өтүнүчү боюнча музыканы дагы бир жолу кайталашты. Бир аздан соң: Эми көңүл бургула, – деп Мугалим-Актоолдун үнү мурдагыга караганда таарынычтуу чыкты. - Карагылачы балдар, силердин нотаңардын жанында скрипкалык ачкычтан кийин 4/4 деген сан турат. Бул сандар музыкада 4/4 түк өлчөм деп аталат. Эгер баамдасаңар, ноталардын аралыгында тикесинен келген сызыкчалар бар. Ал сызыкчалар ТАКТЫЛЫК сызыкчалар деп аталат. Алар музыкадагы обонду бирдей болгон кичинекей бөлүкчөлөргө бөлүп турат. 4/4 түк өлчөмдө бир «бүтүн» нота бир тактыны ээлеп **төрткө** чейин гана эсептелет. Ал эми «жарымдык» ноталар 4/4 түк өлчөм болгондо бир тактынын ичинде **экөө** болот. Ар бир «жарымдык» нота **экиге** эсептелет. «Чейректик» нота болсо 4/4 түк өлчөмдө бир тактынын ичинде **төртөө** болот, ар бирөөсү **бирге** эсептелет.

- Айтыңызчы Актоол агай, биз ар дайым **төрткө** чейин эле эсептейбизби? – деди Тыйын чычкан.

- Жок – деди Мугалим-Актоол. - 4/4 түк өлчөмдөн башка өлчөмдөр да бар. Мисалы: 2/4 түк өлчөмү. - Силерге суроо: Айткылачы, балдар, бир «бүтүн» нота 2/4 түк өлчөмдө жазылган бир тактыга жайгаша алабы же болбосо туура келеби?

- Жок, туура келбейт, бир тактыга жайгаша да албайт – деди да Аюу, Мугалим-Актоолго ойлуу карады. Андан ары Аюу сөзүн улап, - Менимче «бүтүн» нота бир тактынын ичинде төрткө чейин эсептелет эмеспи. Ал эми 2/4 түк өлчөмү болгондо бир тактынын ичинде болсо **экиге** эле эсептелип калат да?

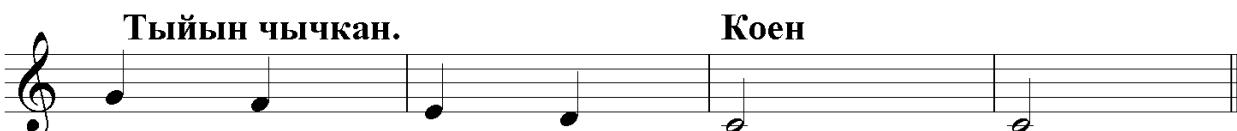
- Абдан туура – деп Мугалим-Актоол, Аюуну мактап койду.

- Бул тактынын ичинде бир эле «жарымдык» нота бар экен, - деди Коён.

- Же болбосо, эки «чейректик» нота бар, – деп Тыйын чычкан Коёнду толуктап койду.

- Абдан туура айтасыңар. Азаматсыңар! - деп окуучуларына Мугалим-Актоол дагы бир жолу мактоо айтты. - Ал эми азыр болсо эки «төрттүк» нота менен төмөнкү обонду аткарып көрөбүз. Мен экиге чейин гана эсептеймин. Коён менен Тыйын чычкан ноталарга карап, кезек-кезеги менен ойношот.

- Менин колума карап баштайбыз. Кана...

-Азаматсыңар балдар! – деп Мугалим-Актоол андан ары сөзүн улады. Азыр болсо, Коён менен Тыйын чычкан экөөсү биригип бир мезгилде ойноого аракет жасап көрүшөт. Мына силердин нотаңар. - Эмесе баштадык.

-Жакшы аткардыңар, азаматсыңар балдар! Эми, 3/4 түк өлчөмдө жазылган обонду ойноого аракет жасайбыз.

- Мен, мен ойноймун төрткө эсептелген чоң нотаны! – деп Аюу сүйүнгөнүнөн Мугалим-Актоолдун сөзүн бөлүп салды. – Бирок, кандай жазылчу эле? «Бүтүн» нота тоголок болот, «жарымдык» нота да тоголок бирок, жанында таякчасы менен болчу беле? – деп ойлоно калды.

- Шашпагын, Аюу, алдын ала жакшылап дагы бир ирет угуп алгын - деди Мугалим-Актоол. – Бул «жарымдык» нота болуп жазылганы менен, жанына чекит коюлуп турат эмеспи. Ошондуктан «жарымдык» нота чекити менен деп атасак болот. Эгерде нотанын жанында чекит коюлуп турса, анда ал нота негизги нотанын жарымына чейин узагыраак эсептелет. Эгерде, «жарымдык» нота экиге эсептелсе, ага кошумча бир «чейректик» нотанын созулушу кошулуп эсептелет. Азыр болсо 3/4 түк өлчөмдө жазылган жаңы обонду Аюу менен Тыйын чычкан ойношот. Ал эми Коён болсо угуп турат.

Көңүл бургула!

- Баштадык!

- Жакшы ойнодуңар балдар! Ал эми азыркы ойнолуучу обон башкача болот. Бул обонду жеңил, бири-бири менен байланыштырып, добуштар бийлеп жаткандай аткаруу керек. Көптөгөн бийлер 3/4 түк өлчөмдө жазылган. Мисалы: вальс, мазурка жана башкалар. – Азыр болсо Тыйын чычкан баштайт. Андан кийин Аюу ойнойт.

-Эми болсо Аюу менен Тыйын чычкан бир мезгилде төмөнкү обонду ойношот. Кана келгиле ...

-А мен эмнени ойноймун? – деп Коён капалуу суроо менен Мугалим-Актоолго кайрылды.

-Биз сага татаал жазылган обонду берели деп жатабыз. Бул жерде музыканын ритми башкача. Бир тактынын ичинде бир «жарымдык» нота менен бир «чейректик» нота болот. Кел, сен өзүң жалгыз ойноп көрчү. Ар бир тактынын башталышындагы биринчи жазылган «жарымдык» нотага катуураак акцент (басым) берүү менен ойноого аракет жасап көрөбүз.

- Баштадык!

-Азыр болсо бардыгыбыз кезек-кезеги менен ойнойбуз. Коён, Тыйын чычкан жана Аюу. Менин колума карап ойногула.

- Баштадык.

Коен

Тыйын чычкан.

Аюу

-Балдар, азыркы ойной турган музыкабыз баштагы ойногон музыкабызга караганда татаалыраак болот. Эмесе 3/4 түк өлчөмдө жазылган бул обонду бардыгыбыз бир мезгилде ойноп көрөлүчү.

- Менин колума карап, көңүл буруп ойногула.

- Баштадык.

Тыйын чычкан

Коен

Аюу

-Бүгүн силер ноталардын созулуштары менен кээ бир музыкалык түшүнүктөрдү билдиңер. Алар: «бүтүн», «жарымдык», «чейректик» жана «жарымдык» чекити менен деген ноталар болуп саналат. Андан кийин, 2/4 түк, 3/4 түк, 4/4 түк музыкалык өлчөмдөр. Андан башка такт жана тактылык сызыкчалар эмне экенин да билдик. Ошондой эле «бүтүн», «жарымдык» жана «чейректик» тыныгууларды да билип алдык. Анда эмесе «балдар», бүгүн ушуну менен сабак аяктады – деди Мугалим-Актоол.

Айбанаттар коштошуп кетүүгө даярдана баштаганда кокусунан эле кубанычтуу, шайыр маанайда Торгой учуп келет да, балдардын кичинекей музыкалык аспабы болгон пианиного олтура калат. Тумшугу менен кандайдыр бир шайыр обонду ойной баштайт. Аюу, Тыйын чычкан жана Коён таң калышып токтоп карап калышат.

- Кечиресиздер, Торгой кандай созулуштагы ноталар менен ойноп жатат? – деп сурады Коён беркилерге суроолуу карап.

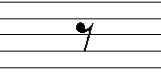
- Мындайды биз ойногон жок элек, – деп кошумчалашты Аюу менен Тыйын чычкан.

- Бул «сегиздик» ноталар. – Мен силерге бул ноталар жөнүндө кийинки сабакта айтайын дедим эле. Канткен менен, Торгой бүгүн учуп келген турбайбы. Ошондуктан бул ноталар жөнүндө да силерге айтып берейин. «Сегиздик» нота «чейректик» нотага караганда эки эсеге тез ойнолот. 4/4 түк өлчөмдө бир тактынын ичинде сегиз «сегиздик» нота болот. 2/4 түк өлчөмдө төрт «сегиздик», ал эми 3/4 түк өлчөмдө болсо, бир тактынын ичинде алты «сегиздик» нота болот – деди Актоол окуучуларына түшүндүрүп.

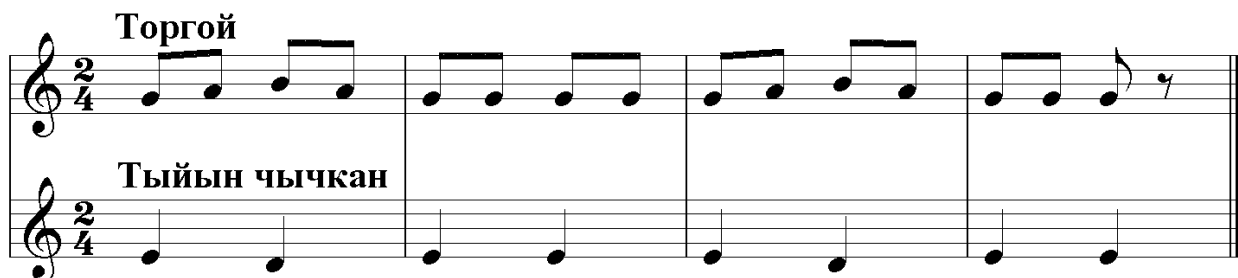
- «Сегиздик» ноталар төмөнкүдөй жазылат:

- Ошондой эле «сегиздик» паузалар болот. Алардын эсептелиниши «сегиздик» нотанын созулушуна тең келет. Ал мындай жазылат:

-Макул, бул обонду Торгой менен Тыйын чычкан биргелешип ойноп көрүшсүн, - деди Мугалим-Актоол.

-Баштадык.

- Биз төртөөбүз биргелешип бул обонду ойносук болобу - деп сурады Аюу.

- Албетте болот, келгиле чогулуп ойноп көрөлү,-деди Мугалим-Актоол.

- Анда эмесе, көңүл бургула. Биринчиден, биз ойной турган музыкабыз 4/4 түк өлчөмдө жазылган. Алгач эң жогорку «ДО» нотасын Торгой ойнойт. Тыйын чычкан ойноп жатканда биринчи эки такт Торгой үчүн (тыныгуу) пауза болот. Андан кийин Торгой ойноп жатканда тескерисинче Тыйын чычкан үчүн пауза (тыныгуу) болот.

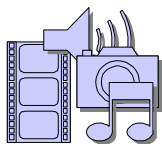
- Балдар, көңүл буруп менин колума карап ойногула. Кана эмесе, баштадык.

The musical score is written for a quartet in 4/4 time. It consists of two systems, each with four staves. The parts are labeled: Торгой (Torgoy), Тыйын чычкан (Tyyin chychkan), Коён (Koyon), and Аюу (Ayuu). The first system shows the initial measures, and the second system shows the continuation of the piece, ending with a double bar line. The notation includes various note values, rests, and a key signature of one sharp (F#).

Сабактын аягында Мугалим-Актоолдун жетекчилиги астында Аюу, Коён, Тыйын чычкан жана Торгой биргелешип, укмуштуудай, сонун, уккулуктуу, кайталангыс болгон айбанаттардын «АЛА-ТОО» аттуу КВАРТЕТ-АНСАМБЛИН түзүштү.

**Музыкалык тарбия берүү-бул музыкантты тарбиялоо эмес,
баарынан мурда, адамды тарбиялоо.**

В.А.Сухомлинский.

Окуу-методикалык колдонмону кантип пайдалануу керек?

Бул окуу-методикалык колдонмо **беш бөлүктөн** турат.

Биринчи бөлүк: «Башталгыч класстарда музыкалык-эстетикалык түрмөктөгү предметтер боюнча Улуттук куррикулумдун өзгөчөлүктөрү» деген тема менен башталып, мектеп куррикулуму менен предметтик куррикулум жөнүндө кыскача баяндалат.

Экинчи бөлүк: «1-класстын окуучулары үчүн негизги компетенттүүлүктөр» деп аталат. Мында үч негизги компетенттүүлүктөр жөнүндө маалымат берилет.

Үчүнчү бөлүк: «Окуучу 1-классты аяктаганда, окутуунун төмөнкү натыйжаларына жетише алат» деген аталыштагы тема берилген. Бул бөлүктө окуучу жылдын аягында эмнени билет жана эмнелерге жетише алат? - деген суроолорго жооп табасыздар. Бул бөлүктүн аягында «Ырдоонун эрежелери» менен «Музыка угуунун эрежелери» берилген.

Төртүнчү бөлүк: Сабактардын иштелмеси. Мында, «Музыка, музыка ар тараптан угулат» деген 1-класстын жылдык темасы жана ал теманын негизинде төрт чейректин темасы берилет. Алар төмөнкүлөр:

I чейрек: «Музыка биздин жашообузда»;

II чейрек: «Музыка эмне жөнүндө айтып берет»;

III чейрек: «Музыка кандай сезимдерди жаратат»;

IV чейрек: «Музыкалык речь деген эмне?» деген аталыштагы темалар. Ар бир чейректин тема, бир нече сабактардын темаларын ичине камтыган сабактардын иштелмесинен турат. I чейректе 3 темага 9 саат берилген. 1-тема: «Менин сүйүктүү мектебим» деп аталат (2с.). 2-тема: «Музыканын жаны-обон. Кыргыз улуттук музыкалык аспаптары» (3с.). 3-тема: «Музыканын жаны-обон. «Обондуу» сүрөттөр» (4с.). II чейректе 2 темага 7 саат берилген. 1-тема: «Кыш мезгилинин керемети музыкада» (3с.). 2-тема: «Таң эрте мененки жана кечки күүгүмдөгү музыка» (4с.). III чейректе 3 темага 10 саат берилген. 1-тема: «Сен жашаган аймак. Музыка жана сен» (4с.). 2-тема: «Апалардын майрамы - композитор, акын, сүрөтчүлөрдүн чыгармачылыгында» (3с.). 3-тема: «Нооруз - боордош элдердин куттуу майрамы» (3с.). IV чейректе 8 саатта 2 тема каралган. 1-тема: 2-тема: Сабактардын иштелмеси төмөнкү рубрикалардан турат:

- **«Сабактын түзүмү»** рубрикасында сабактын максаты, милдети, өзөктүк сөздөр, башкы идея, сабактын жабдылышы менен жүрүшү жазылат. Сабактын иштелмесинин аягында окуучулар эмнелерди билүү керек экендигине багытталган негизги натыйжалар көрсөтүлөт.
- **«Көнүгүүлөр»** рубрикасында окуучулардын үн байламталарын ырдоого даярдоо үчүн керектүү болгон көнүгүүлөрдүн ноталык мисалдары берилет.
- **«Ырды үйрөнөбүз, аткарабыз»** деген рубрикада ырдоонун эрежелери жана жаңы музыкалык материалды (обонду) үйрөтүүнүн жана аткаруунун методдору жазылат.
- **«Музыканы угабыз»** рубрикасында музыканы угуунун эрежелери жана музыканы угуу аркылуу окуучуларга өз ойлорун айтып берүү ыкмалары айтылат.

- **«Музыкалык сабат»** рубрикасы 1-класстын окуучуларына тийиштүү болгон алгачкы музыкалык-теориялык материалдар, терминдер менен музыканын обонуна, темпине, ыргагына, динамикасына берилүүчү мүнөздөмөлөр менен тааныштырат.
- **«Эске салабыз»** рубрикасы мурдагы өтүлгөн сабактардагы жаңы темага керектүү болгон материалдарды эске түшүрүүгө жардам берет.
- **«Сиздин сөздүгүңүз»** рубрикасында жаңы сөздөрдүн чечмелениши, түшүндүрмөсү берилет.
- **«Ойлон, тап, өрүш ал»** рубрикасында темага байланыштуу табышмактуу жана ойлонто турган кызыктуу материалдар, дидактикалык оюндар берилет.
- **«Талкуулайбыз, тактайбыз!»** рубрикасында проблемалык маселелер кошумча материалдардын негизинде каралат.
- **«Талкуу үчүн суроолор?»** рубрикасында берилген теманын негизинде талкууну, талаш-тартышты талап кылган ар түрдүү суроолор сунушталат.
- **«Чейректик концерт»** рубрикасында мугалимдин жардамы менен окуучулар концерттик программа түзүшүп, өздөрү даярдашкан музыкалык чыгармаларды угуучуларга сунушташат.

Көрсөтүлгөн рубрикалар бардык эле сабактардын иштелмелеринде колдонула бербейт. Себеби, сабактын мазмунуна, максатына жана милдетине жараша жогорудагы рубрикалар кээ бир сабактын иштелмелерде берилбей калышы күтүлөт.

Бешинчи бөлүк: Ноталык хрестоматия. Ырдоо үчүн берилген чыгармалардын ноталык жыйнагы берилген. Бул хрестоматиянын өзгөчөлүгү, музыкалык чыгарманын ар бир тактысына гармониялык функциялардын берилгендигинде. Бул бир канча музыкалык аспаптарда (фортепиано, аккордион, баян, гитара ж.б.) чыгарманы жогорку деңгээлде аткарууга чоң жардам берет.

Сабактын максаттары, окутуу учурунда класстык бөлмөдө кичи топтор жана шериктер менен иштөө шарттарында ишке ашырылат.

I бөлүк

Башталгыч класстарда музыкалык-эстетикалык түрмөктөгү предметтер боюнча Улуттук куррикулумдун өзгөчөлүктөрү.

Куррикулум деген эмне?

Куррикулум – коомдун социалдык талабына шайкеш келүүчү окуу процессин уюштурууга багытталган жөнгө салып, багыт берип туруучу документтер системасы. Куррикулум өзүнө буларды камтып турат: Алкактык куррикулум, мектептик куррикулум, предметтик куррикулумдар (стандарт) окуу пландары, окуу-методикалык комплекстер ж.б. Куррикулумда билим берүү системасындагы иштин натыйжасы чагылдырылып, ага ылайык окуу иштери жана системанын ишин баалоо жүргүзүлөт.

Башталгыч класстарда музыкалык-эстетикалык билим, тарбия берүүнүн улуттук куррикулуму - бардык музыкалык-эстетикалык билим, тарбия берүү процессине катышуучуларга багыт берүүчү система. Ал: башталгыч класстарда музыкалык-эстетикалык билим берүү процессин жөнгө салуунун; башталгыч класстарда окуучунун, мугалимдин, мектептин өз алдынча өнүгүүсүнүн; башталгыч класстарда музыкалык-эстетикалык билим, тарбия берүү системасын улуттук же аймактык деңгээлде өнүктүрүүнүн каражаты болуп саналат.

Мектеп куррикулуму деген эмне?

Мектеп куррикулуму - билим берүү мекемеси (уюму) тарабынан иштелип чыгуучу жана бекитилүүчү документ. Мектеп куррикулуму улуттук куррикулумдун ченемдерин

(нормативдерин) ишке ашырат жана өз компетенциясынын чегинде ошол билим берүү мекемесинин (уюмунун) бөтөнчөлүгүн чагылдырган билимдин мазмунун камтыйт. Ал ошол билим берүү мекемесинде (уюмунда) окуу-тарбия ишин жүргүзүү үчүн негиз болуп саналат.

Предметтик куррикулум деген эмне?

Предметтик куррикулум – окуучулардын музыкалык-эстетикалык билим алуусундагы натыйжаларды, музыка предметтинин алкагында аларга жетишүүнүн жана баа берүүнүн ыкмаларын жөнгө салуучу документ.

II бөлүк

1-класстын окуучулары үчүн негизги компетенттүүлүктөр.

Компетенттүүлүк деген эмне?

Компетенттүүлүк – (лат. – шайкеш, туура келүү) – адамдын белгилүү бир кырдаалда (окуу, инсандык, кесиптик) билимдин, билгичтиктердин ар түрдүү элементтерин жана иш ыкмаларын өз алдынча колдоно билүүгө болгон интегративдик жөндөмдүүлүгү.

1. Маалымат жана билим алуу жанааларды колдонуу боюнча компетенттүүлүктөр.

- Окуучу сүйлөгөндө жана ырдаганда үндүн бийиктигинин өзгөрүүсүн, ыргактык сүрөттөмөлөрдү, динамиканы, тембрдин өзгөрүүсүн көрсөтүп бере алат;
- Окуучу табигый үн чыгаруучу шылдырак жана башка жөнөкөй кол буюмдарын музыкалуу-ыргактык оюндарды, ырларды жана анча татаал эмес музыкалык композицияларды аткарганда колдоно алат;
- Окуучу музыкалык чыгармаларды укканда, аткарганда жана өз алдынча музыкалык-ыргактык кайрык (мотивдин чегинде, өз эркинче) жарата алганда негизги музыкалык элементтерди ажырата билет;
- Окуучу башка окуучулар менен тыгыз иштөөгө жетише алат;
- Окуучу негизги музыкалык-ыргактуу кыймылдарды жана кыймыл аракеттин (бийдин) кооз элементтерин билгенин көрсөтө алат;
- Окуучу музыкалык терминдерди аныктоодо музыканы угуп, сөз байлыгын пайдалана алат;
- Окуучу музыка кандай сезимдерди козгой турганын айтып бере алат.

2. Социалдык өөрчүүдөгү жана коммуникациядагы компетенттүүлүктөр.

- Окуучу кыргыз элинин жана башка элдердин музыкалык чыгармаларын талкуулоого катышып, башкалардын пикирине урмат менен мамиле жасай алат;
- Окуучу музыканын сезимталдык мазмунун түзүү жана кызматташуу жөндөмдүүлүгүн көрсөтө алат;

3. Өз алдынча өөрчүү, өз алдынча уюшуу жана маселелерди чече билүү компетенттүүлүктөрү.

- Окуучу ар түрдүү музыкалык стилдер тууралуу жалпы түшүнүктөрдү түшүнө алат.
- Окуучу музыканын адам турмушундагы маанисин жана ролун түшүндүрө алат.
- Окуучу Кыргызстандын маданий ийгиликтериндеги музыкалык стилдердин көп түрдүүлүгүн урматтоого жана баалоого жетише алат.

III бөлүк

Окуучу 1-классты аяктаганда, окутуунун төмөнкү натыйжаларына жетише алат.

Окутуунун башкы максаттарынын бири – окуучуларды чыгармачыл ойлонуу билгичтигине, проблемаларды чечүү жана максатка ылайыктуу, продуктивдүү чечимдерди кабыл алууга үйрөтүү болуп эсептелет.

Окутуунун максаттары деген эмне?

Окутуунун максаттары – сабактын акырында окуучулар эмнелерди билиши керектигин белгилөөгө көздөлгөн түпкү натыйжалар.

Окутуунун натыйжалары деген эмне?

Окутуунун натыйжалары – окутуунун баалуулуктары жана натыйжалары, бүтүрүүчүдөн күтүлгөн компетенттүүлүктөрдүн билим берүү процессинин белгилүү этабында коюлган максаттарга ылайык келиши.

Окуучу 1-классты аяктаганда:

- добуштун бийиктигин, ыргактын сүрөттөмөлөрүн, динамикасын, тембринин өзгөрүшүн түшүндүрүү үчүн музыкалык речти пайдалана билүү жөндөмүн көрсөтө билүүгө жетише алат;
- музыкалуу-ыргактуу оюндарды, ырларды жана анча татаал эмес музыкалык композицияларды аткарганда, табигый үн чыгаруучу шылдырактарды жана башка жөнөкөй кол буюмдарды колдоно билүүгө жетише алат;
- музыкалык терминдерди аныктоодо музыканы угуп, сөз байлыгын пайдалана билүүгө жетишет;
- музыка кандай сезимдерди жана эмоцияны козгой турганын аныктоого жетише алат;
- музыкалык-ыргактуу кыймылдарды жана бийдин кооз элементтерин билгенин көрсөтүп берүүгө жетише алат;
- музыкалык чыгармаларды укканда, аткарганда жана өз алдынча музыкалык-ыргактуу кайрык (мотивдин чегинде, өз эркинче) жаратууда, негизги музыкалык элементтерди ажырата билүүгө жетише алат;
- башка окуучулар менен бирге тыгыз иштөөгө жетише алат;
- ар кандай музыкалык стилдер туралуу жалпы түшүнүктөрдү билүүгө жетише алат;
- музыканын адам турмушундагы маанисин жана ролун түшүндүрүүгө жетише алат;
- кыргыз элинин жана башка элдердин музыкалык чыгармаларын талкуулоого катышып, башкалардын пикирине урматтоого жетише алат;
- кыргызстандын маданий ийгиликтериндеги музыкалык стилдердин көп түрдүүлүгүн урматтап баалай билүүгө жетише алат.
- ырдоонун жана музыка угуунун эрежелерин так билүүгө жана өз практикасында колдоно алууга жетише алат;
- музыкалык чыгарманы баштоодо жана бүтөөрдө көрсөтүлүүчү дирижерлук шилтемдерди түшүнүүгө жетише алат.

Ырдоонун эрежелери.

Окуучу:

- ырдап жатканда колду төмөн түшүрүп, же тизеге колду коюп, денени түз кармап, ийинди көтөрбөөсү керек.

- ырды баштаардын алдында шашпай ичинен дем алуусу керек.
- ырды кур жаттап албастан, чыгарманы көркөмдүк менен сезип туруп, ырдын сөздөрүн анык, түшүнүктүү кылып аткаруусу керек.
- ырдын обонун таза, добуш бийиктиктерин анык сезип отуруп, ырды кыйкырбай акырын ырдоосу керек.
- музыкалык сүйлөмдү толук үзбөй аткаруусу керек.

Музыканы угуунун эрежелери.

Окуучу:

- музыканы угуп жактанда ойду башка нерселерге бөлбөй, аткарылып жаткан музыкага көңүл коюп, аны чын ыкласынан угуп үйрөнүүсү керек.
- музыканын мазмунун түшүнүүгө аракет жасап, чыгармадагы негизги обонду байкап, аны тааный билүүсү керек.
- музыкалык чыгармалардагы музыкалык образдарды көз алдыңа элестете билүүсү керек.
- музыканы кунт коюп угуп, талкууланганга белсене катышуусу керек.
- музыканы угуп, музыкадагы өзгөрүштөрдү баалап, сезүүгө үйрөнүүсү керек.
- уккан музыканын мазмунун өзү аңгемелей билүүсү керек.

музыканын добуш бийиктигине, ыргагына, добуш күчүнө көңүл бөлүүсү керек.

1-класстын темасы:

«Музыка, музыка бизге ар тараптан угулат...»

I чейректин темасы: Музыка биздин жашообузда.

1-2-сабактар.

(Сабактын түзүмү төмөнкүлөрдү камтыйт).

Сабактардын темасы: Менин сүйүктүү мектебим.

Максаты:

- Мектеп жана окуучулар жөнүндө музыкалык чыгармаларды уктуруу жана түшүндүрүү аркылуу окуучуларга мектеп тумушу жөнүндө өз ойлорун айтып берүүгө багыт берүү. Музыка-окуучулар жөнүндө эмнелерди айта алат? Эжей-агайдын, окуучунун мектеп тумушундагы ээлеген орду эмнеде? деген суроолордун тегерегинде маектешүү аркылуу окуучулардын проблемалуу (сынчыл) музыкалык ой жүгүртүүсүн өстүрүү.

Милдети:

- **Билим берүүчүлүк:** 1-сентябрь – «Алиппе», «Менин сүйүктүү мектебим» – алардын өзгөчөлүгүн окуучуларга айтып берүү жана эжей-агайлар жөнүндө музыка уктуруп, окуучуларды өз ойлорун эркин сүрөттөп берүүгө үйрөтүү.
- **Тарбия берүүчүлүк:** эже-агайларды урматтоого, сыйлоого жана алардын музыкадагы орду жөнүндө баарлашууга тарбиялоо.
- **Өнүктүрүүчүлүк:** окуучулардын 1-сентябрь, мектеп, эжей-агайлар жөнүндө музыкалык маалымдатып кеңейтүү, музыканы угуп өз оюн айта билүү көндүмдөрүн өнүктүрүү.

Уктуруу үчүн: «Биринчи коңгуроо» - музыкасын жазган К.Эралиева, сөзүн жазган С.Рысбаев. «Сабакта», музыкасын жазган К.Молдобасанов.

Музыканы угабыз:

Музыканы угуп жатканда, музыканын ыргагына көңүл бурабыз. Музыканын көңүлдүү, шандуу же кайгылуу экендигин ажырата билүүгө жардам беребиз.

Ыр үйрөтүү үчүн: «Мектебим» - музыкасын жазган Б.Исаков, сөзүн жазган И.Исаков. «Алиппе» музыкасын жазган К.Букалаев, сөзүн жазган А.Илипбаев.

Көнүгүүлөр:

Бул көнүгүүлөрдү бардык сабактарда, окуучуларга ыңгайлуу болгон тональдуулукта ырдатат. Көнүгүүлөрдү жай, орточо, ылдам темптерде аткарса болот.

Ми, мэ, ма, мо, му.
Бри, брэ, бра, бро, бру.
Дри, дрэ, дра, дро, дру.

Ми, ми, мэ, мэ, ма, ма, мо, мо, му, му.
Му, му, мо, мо, ма, ма, мэ, мэ, ми, ми.
Бри, бри, брэ, брэ, бра, бра, бро, бро, бру, бру.
Дри, дри, дрэ, дрэ, дра, дра, дро, дро, дру, дру.

Ми, ми, ми, ми, мэ, мэ, мэ, мэ, ма, ма, ма, ма, мо, мо, мо, мо, му, му, му, му.
Му, му, му, му, мо, мо, мо, мо, ма, ма, ма, ма, мэ, мэ, мэ, мэ, ми, ми, ми, ми.

а - - - - о - - - - у - - - - ү - - - - е - е.
Ми, ми, ми, ми, мэ, мэ, мэ, мэ, ма, ма, ма, ма, мо, мо, мо, мо, му, му.
Му, му, му, му, мо, мо, мо, мо, ма, ма, ма, ма, мэ, мэ, мэ, мэ, ми, ми,
Бри, бри, бри, бри, брэ, брэ, брэ, брэ, бра, бра, бра, бра, бро, бро, бро, бро, бру, бру.
Дри, дри, дри, дри, дрэ, дрэ, дрэ, дрэ, дра, дра, дра, дра, дро, дро, дро, дро, дру, дру.
Мм..мм..mmm.....(Оозду жаап, тишти бири-бирине тийгизбей аткаруу керек).

Ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля, ля.
Лю,лю,лю,лю, лю,лю,лю,лю, лю,лю,лю,лю, лю,лю,лю,лю, лю,лю, лю,
Мм..мм..mmm.....(Оозду жаап, тишти бири-бирине тийгизбей).

Ырды үйрөнөбүз, аткарабыз:

1. Окуучуларга чыгарманы толугу менен музыкалык аспапта аткарып жана ырдап беребиз.
2. Ырдын 1-куплетинин, ар бир сабын муунга бөлүп жай темпте окуп беребиз.
3. Алгач, ырдын 1-сабын, андан кийин 2-3-4-саптарын ирээти менен аспаптын коштоосунда окуучуларга үйрөтө баштайбыз.

Башкы идея: Окуучуларга 1-сентябрь, билим майрамы, «Алиппе» - биринчи коңгуроо багытындагы тематиканын негизинде, музыканы уктуруу аркылуу окуучулардын өз ойлорун айтып берүүгө үйрөтүү. Музыканы угуп мазмунун айта билүү көндүмдөрүн өнүктүрүү жана уккан музыкасы аркылуу аңгемелешүүгө үйрөтүү.

Өзөктүк сөздөр: Биринчи коңгуроо, 1-сентябрь-билим майрамы, обон, музыкалык иллюстрация, музыкалык көнүгүү, музыкалык чыгармачылык, термин.

Сабактын жабдылышы: комуз, аккордеон, фортепиано, DVD-борбор, телевизор, мультимедиялык проектор, композиторлордун портреттери, плакаттар, слайддар.

Сиздин сөздүгүңүз:

Музыкалогия деген эмне? Музыкалогия - бул, музыкалык чыгармачылык аркылуу өздөштүрүлгөн, элдердин музыкалык маданиятын окуп билген, илимдердин жалпы жыйындысы.

Коңгуроо деген эмне? Коңгуроо деген - дүйнө элдерине кеңири тараган өзү добуш берген урма музыкалык аспап. Бул аспап кыргыздардын арасына абалтан эле белгилүү. Коңгуроо көбүнчө алмурут түспөлүндө жезден, колодон, темирден ж.б. жасалган. Ичине кыймылдаганда өзү добуш берген кичинекей темир тилче илинген.¹

Интерактивдүү методдор деген эмне? Интерактивдүү методдор деген бул – окуучулар ортосунда, ошондой эле окуучулар менен мугалимдер ортосунда өз ара аракеттешүүнү талап кылган методдор. «Интерактив» англис тилинин «interact» деген сөзүнөн алынган. «Inter» – бул «өз ара», «act» – «аракеттенүү».

Сабак берүүнүн интерактивдүү методдору билим алуучунун зор активдүүлүгүн, анын алынган маалыматтарды өзүнүн ой элегинен кайра чыгармачыл түрдө өткөрүп чыгуусун эске алат.

Сабактын жүрүшү:

Уюштуруу. Класстык бөлмөдө жагымдуу абал түзүү абзел.

Сабак башталардын алдында магнит тасмасынан кыргыз элинин композитор кыздарынын бири К.Эралиеванын «Биринчи коңгуроо» (сөзүн жазган С.Рыспаев) аттуу ыр жанрындагы музыканы уктурабыз. Бир аяктагандан кийин, окуучуларга суроо менен кайрылып, аны балдар мурда уккан-укпаганын, «Биринчи коңгуроо» аттуу ыр жанрындагы музыка экенин окуучуларга түшүндүрөбүз.

Эске салабыз!

Музыканын коштоосунда өз эркибизче ыргактуу кыймыл аракетти көрсөткөндү эсибизге салабыз жана марш менен ордубузда басканды эстейбиз.

Окуу иш-аракетин уюштуруу этабы.

Мугалимдин иш-аракети:² Теманы жана сабактын максатын жарыялайт. Окуучуларды ырдоого даярдоо үчүн көнүгүүлөрдү көрсөтөт, ырдатат.

Окуучунун иш-аракети:³ Үн байламталарын ырдоого даярдоо үчүн көнүгүүлөрдү ырдашат (угушат жана кайталашат). Окуучулар «Мектебим» аттуу чыгармадан кыска обон аткарышат (класс-хор-жамаат менен иштөө тажрыйбасына ээ болуу).

Билимди актуалдаштыруу этабы.

М: Кайталоону уюштурат. Музыкалык аспапта ойноп берет же фонограмманы уктурат жана кайталоо үчүн төмөнкү суроолорду берет.

Талкуу үчүн суроолор?:

Бул обон кимдерге мүнөздүү деп ойлойсуңар? Обондун тексти кимдер жөнүндө? Кимге таандык болушу мүмкүн? Бул обондун өзгөчөлүгү эмнеде? Эмне үчүн?

¹ Алагушев Б., Кыргыз музыкасы. Энциклопедия. «Бийиктик» Б., 2007. 296-бет.

² Мугалимдин иш-аракети мындан ары – **М**-деп кыскартылып жазылат.

³ Окуучунун иш-аракети - мындан ары **О**-деп кыскартылып жазылат.

О: Аудио тасманы угушат. Музыканын эжей-агайларга таандык экенин обонду угуп аныктоого аракет жасашат. Обондун текстерин талдашат. Эже-агайлар жөнүндө музыканын мээримдүүлүгүн, сүйкүмдүүлүгүн ж.б. өзгөчөлүгүн кайталашат.

Жаңы материалды түшүндүрүү этабы.

М: Композитор, акын жана мектеп жөнүндө кыскача маалымат берет. Көргөзмө куралдарды (слайддарды) көрсөтүп, музыкалык иллюстрациялар менен жаңы материалды түшүндүрөт.

О: Маалыматты угушат жана эстеп калууга аракет кылышат. Плакаттарды (слайд) көрүп жатканда суроолорго жооп беришет. Жаңы сөздөрдүн маанисин эстеп калышат.

Сабакты бышыктоо этабы.

Ойлон, тап, өрүш ал:

Окуучуларга ырдын текстинин негизинде кичинекей дидактикалык оюн сунушталып суроо берилет: Мектеп эмне үчүн кооз экен? Сага мектеп эмнеси менен жакты? Эжей-агайлар кандай адамдар экен?

М: «Мектебим», «Алиппе» ырларын үйрөтүүнү уюштурат.

Талкуулайбыз, тактайбыз!

Жай, обондуу, созулма, созулунку, жай жайыраак, ажардуу, кайраттуу, жандуу, шар, ылдам, сүйкүмдүү эргүү менен, ачык, жаркын.

О: Ырды угушат жана үйрөнүшөт. Окуучулар экиден жана шериктер менен иштешет.

Сабакты жыйынтыктоо (рефлексия⁴) этабы.

М: Талкуу үчүн суроолор?:

Эжей-агайлар жөнүндөгү обондорго кандай ыргактар мүнөздүү? Жай, созулунку музыканы кандай түшүнөсүң? Эмне үчүн? Бул музыка сага жактыбы? Эмне себептен?

О: Суроолорго жооп беришет. Кичи топтор жана шериктер менен өздөрүнүн ой толгоолорун жана эмоционалдык абалдарын билдирет.

Үйгө тапшырма берүү этабы.

Окуучулар эжей, агай, мектеп, классташтар жөнүндө кыскача айтып берүүгө даярдоо. Өткөн теманы кайталап, ырдын сөзүн жаттап келүү.

Жыйынтыгында окуучу төмөнкү түшүнүктөргө ээ болот:

- 1.Эжей-агайларга арналган музыкалардын мазмунун аныктоочу мүнөздөмөлөр жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ болот;
- 2.Музыканын обонуна берилүүчү мүнөздөмөлөрдүн таасирдүү каражаттары жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ болот;

Окуучу төмөнкүлөрдү билет:

- 1.Эжей-агайларга, мектепке арналган музыкалардын обонуна мүнөздөмө берүүнү билет;
- 2.Эжей-агайларга, мектепке, классташтарга арналган музыканын жардамы менен өз ойлорун түшүндүрө билет.

Окуучу төмөнкүлөрдү өздөштүрө алат:

- 1.Шериктер, түгөйлөр менен ырларды аткарат жана ырдалып жаткан обонго мүнөздөмө берүүнү өздөштүрө алат.
- 2.Музыканы угуп анын мүнөзүнө жараша өз каалоо тилектерин айтууну өздөштүрө алат.
- 3.Музыканын обонуна мүнөздөмө берүү жана музыканы угуп өз оюн айта билүү көндүмдөрүн өздөштүрө алат.

3-4-5-сабактар.

⁴ Рефлексия-ой жүгүртүү, өз башынан өткөргөндөрдү анализ кылууга шыктуулук.

Сабактардын темасы: Музыканын жаны-обон. Күз керемети композиторлордун чыгармачылыгында.

Максаты:

- Окуучуларга күздүн маани-маңызы жөнүндө кыскача түшүндүрүп, күз айына мүнөздүү болгон музыкалык түшүнүктөрдү түшүндүрүү аркылуу окуучуларга обон туралуу өз ойлорун эркин айтып берүүгө багыт берүү.

Талкуу үчүн суроолор?:

Күз айы обондо кандай угулат? Күз жөнүндөгү обондун маанайы кандай?

Милдети:

- **Билим берүүчүлүк:** Күздүн бөтөнчөлүгүн окуучуларга айтып берүү жана күз темасында обонду уктуруп, окуучулардын өз ойлорун эркин айтып берүүгө үйрөтүү.
- **Тарбия берүүчүлүк:** Обондогу күз темасынын ыргагы жана мазмуну жөнүндө баарлашуу көндүмдөрүнө тарбиялоо.
- **Өнүктүрүүчүлүк:** Окуучулардын обонду угуп күз жөнүндө өз оюн айта билүү жана күз айына мүнөздүү болгон обондогу көркөм каражаттар жөнүндө музыкологиялык маалымдуулугун кеңейтүү.

Уктуруу үчүн: «Кожожаш»-симфониялык сюитанын 11-көрүнүш «Булакта», музыкасын жазган М.Бегалиев. «Күзүндө», музыкасын жазган К.Молдобасанов.

Музыканы угабыз:

Обонду угуп обондун созулушун, ажардуу жана кайраттуулугун сүрөттөп билүүсүнө көмөктөшөбүз.

Ыр үйрөтүү үчүн: «Күздө», музыкасын жазган А.Малдыбаев, сөзүн жазган А.Токомбаев. «Күзгү бакчам», музыкасын жазган С.Айдаров, сөзүн жазган Ж.Садыков. «Күз келди» музыкасын жазган А.Бердяков, сөзүн жазган С.Курманкулов.

Ырдоо үчүн: «Алиппе» музыкасын жазган К.Букалаев, сөзүн жазган А.Илипбаев. «Жардам бердик», музыкасын жазган А.Малдыбаев, сөзүн жазган М.Жангазиев.

Ырды үйрөнөбүз, аткарабыз:

Аткарыла турган чыгарманы музыкалык аспапта аткарып жана ырдап беребиз. Андан кийин 2-3-4-саптарын ирээти менен аспаптын коштоосунда окуучуларга үйрөтө баштайбыз.

Башкы идея: «Алтын күз» токчулуктун майрамы жана анын обондо чагылдырылышы. Күз жөнүндө обонду угуу менен окуучунун кандай сезимге ээ болгондугу жөнүндө башкалар менен баарлашууга үйрөтүү.

Өзөктүк сөздөр: «Алтын күз», обон, обондуулук, музыкалык иллюстрация, музыкалык көнүгүү, музыкалык чыгармачылык, термин.

Сабактын жабдылышы: комуз, темир ооз комуз, жыгач ооз комуз, DVD-борбор, телевизор, мультимедиялык проектор, композиторлордун портреттери, слайддар.

Сиздин сөздүгүңүз:

Обон деген эмне? Обон (гр. melodia-ырдоо, ыр, обон) - деген бир үн менен туюнтулган музыкалык ой. Обон музыканын жөнөкөй жана баштапкы формасы; көп музыкалык элементтерди туюнтуу касиетин камтыган негизги элементи; ырааттуу добуштардан куралып, бир бүтүн музыкалык ойду туюнтуучу кайрыктар.

Дирижёр деген ким? Дирижёр – (франц. diriger – багыттоо, башкаруу) музыкалык чыгарманы аткарып жаткан жамаатты (оркестр, хор, ансамбль, опералык жана балеттик труппа) башкаруучу киши.

Дирижёрлук кылуу деген эмне? Дирижёрлук кылуу бул - музыкалык чыгарма аткарып жаткан жамаатты башкаруу өнөрү. Дирижёрлук кылуу колдун атайын иштелип чыккан кыймылы жана шилтөөсү (жандоосу) аркылуу дирижёр (же хормейстер) тарабынан ишке ашат. Азыркы кездеги дирижёрлук кылуу, дирижёрлордон зор музыкалык билимди, чоң даярдыкты, жөндөмдү жана ар турдуу партитураны тез өздөштүрүүнү талап кылат.

Сабактын жүрүшү:

Уюштуруу. (класста жагымдуу жагдай түзүү).

Окуучуларга обонду уктуруу учурунда мугалим «Түгөйлөшүп иштөө» методун колдонсо болот. Бир партада чогуу отурган шериктержана жуптар обонду угуп жатып, бири экинчисине баяндап бергенден кийин, жалпы класс менен бирге иштешсе, бирин-биринин оюн толуктаганга жетишишет жана ар бир окуучу өз оюн айтып үйрөнүүгө машыгат.

Эске салабыз:

Окуучулардын үн байламталарын ырдоого даярдоо үчүн музыкалык көнүгүүлөрдү мугалимдин жардамы менен ирээттүү кайталайбыз.

Окуу иш-аракетин уюштуруу этабы..

М: Теманы жана сабактын максатын жарыялайт. Окуучуларды ырдоого даярдоо үчүн көнүгүүлөрдү алгач өзү ырдап, андан кийин окуучуларга көрсөтүп берет.

О: Үн байламталарын ырдоого даярдоо үчүн көнүгүү ырларын ырдашат (угушат жана кайталашат). Класс-хор-жамаат менен иштөө тажрыйбасына ээ болуу.

Билимди актуалдаштыруу этабы.

М: Өткөн теманы кайталоону уюштурат. Композиторлор жана акындар жөнүндө кыскача маалымат берет. Фонограмманы уктурат.

Талкуу үчүн суроолор?:

Угулуп жаткан обонго кандай мүнөздөмө бере аласыңар? Кышка таандык болушу мүмкүнбү? Бул обондун өзгөчөлүгү эмнеде?

О: Мугалим айткан маалыматтарды угушат жана эстеп калууга аракет кылышат. Обондун тексттерин талдашат. Суроолорго жооп беришет.

Сабакты бышыктоо этабы.

М: «Күздө», «Күзгү бакчам», «Күз келди» чыгармаларын үйрөтүүнү уюштурат. Музыкалык аспаптын коштоосунда ырдатат.

Музыкалык сабат:

жай, ажардуу, кайраттуу - аталыштагы мүнөздөмөлөрдү түшүндүрүү.

О: Ырларды мугалимдин жардамы менен үйрөнүшөт. Окуучулар жуптар, шериктер, класс менен ырдашат. Ырдап жаткан чыгарманын текстине жараша мүнөздүү кыймыл аракеттерди жасашат.

Сабакты жыйынтыктоо (Рефлексия) этабы.

М: Талкуу үчүн суроолор?:

Обондун ыргактары кандай мүнөздө? Жай, созулукчу обонго кандай боёкторду берет элең? Эмне үчүн? Бул обон эмнеси менен сага жакты? Эмне себептен?

О: Шериктер жана кичи топтор менен иштешет, суроолорго жооп беришет.

Үйгө тапшырма берүү этабы. Күз жөнүндө ырдын текстине карап жана обонду угуп боёктордун жардамы менен чыгарманын мазмунун кыскача айтып берүү. Ырдын сөзүн жаттап келүү жана кайталоо.

Ойлон, тап, өрүш ал:

Обон, ыргак жөнүндө сабактан сырткары уккандарыңды ата-энеңе атып бер.

Жыйынтыгында окуучу төмөнкү түшүнүктөргө ээ болот:

- 1.Окуучулар алтын күздүн бөтөнчөлүгүн айтып берүү менен күз темасында обонду угуп, өз ойлорун эркин айтып берүү түшүнүктөрүнө ээ болот;
- 2.Күз айы жөнүндөгү обондорго берилүүчү мүнөздөмөлөрдүн таасирдүү каражаттары жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ болот;

Окуучу төмөнкүлөрдү билет:

- 1.Күз жөнүндөгү музыканын обонуна мүнөздөмө берүүнү билет;
- 2.Күз кереметин обондо чагылдырууну музыкалык каражаттын жардамы менен түшүндүрө билет.

Окуучу төмөнкүлөрдү өздөштүрө алат:

- 1.Шериктер, жуптар менен ырларды аткарууда обондун мүнөздөрүн берүүнү өздөштүрүшөт.
- 2.Обонду угуп күз жөнүндө өз каалоо тилектерин сүрөттөп айтып берүүнү өздөштүрө алат.

6-7-8-9-сабактар.

(Сабактын түзүмү төмөнкүлөрдү камтыйт).

Сабактардын темасы: Музыканын жаны-обон. Кыргыз улуттук музыкалык аспаптары.

Максаты:

Обон жөнүндө теманы улантуу менен кыргыз улуттук музыкалык аспаптардын (комуз, чопо чоор, чоор, аса таяк, добулбас) сырткы көрүнүштөрүн жана үн өзгөчөлүктөрүн окуучуларга кыскача тааныштыруу. Уктурулуп жаткан музыкалык чыгармалардан кыргыз улуттук музыкалык аспаптарын ажырата билүү жана алар жөнүндө өз ойлорун айтып берүүгө багыт берүү.

Талкуу үчүн суроолор?:

Кайсы музыкалык аспапты өзүңө жакын деп ойлойсуң? Комузда күү черткенди каалар белең? Канаттуулардын үндөрүн кайсы элдик музыкалык аспаптарда окшоштурса болот? Эмне себептен?

Милдети:

- **Билим берүүчүлүк:** улуттук музыкалык аспаптардын (комуз, чопо чоор, сыбызгы чоор, аса-муса, добулбас) сырткы көрүнүштөрүн жана үн өзгөчөлүктөрүн окуучуларга кыскача айтап берүү жана музыканы уктуруп жатып аспаптардын үн өзгөчөлүктөрүн эркин баяндап берүүгө үйрөтүү.
- **Тарбия берүүчүлүк:** обон жана элдик музыкалык аспаптар жөнүндө баарлашуу көндүмдөрүнө тарбиялоо.
- **Өнүктүрүүчүлүк:** окуучулардын кыргыз элдик музыкалык аспаптар жөнүндө музыкалык маалымдуулугун кеңейтүү жана музыкалык чыгармаларды угуп элдик аспаптарды ажырата билүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү.

Уктуруу үчүн: «Куу-куу турумтай», музыкасы элдик. «Кара чыйырчык досума»- музыкасын жазган Р.Абдыкадыров, сөзүн жазган И.Исаков.

Музыканы угабыз:

Музыкалык аспаптардын үндөрүнүн өзгөчөлүктөрүнө көңүл бурабыз жана аларды ажырата билүүгө жардам беребиз. Окуучулар «Күзгү бакчам», «Мектебим», «Куштар кетти» деген темалар боюнча элестөөлөрдү музыка угуу менен кагаз бетине сүрөттөп беришет.

Ыр үйрөтүү үчүн: «Жөжөлөрүм», музыкасын жазган К.Эралиева, сөзүн жазган А.Исаев. «Жөжөлөрүм», музыкасын жазган К.Дыйканбаев, сөзүн жазган Т.Тыныбеков. «Көпөлөк», музыкасын жазган Б.Бейшеналиев, сөзүн жазган А.Токтомушев. «Бөбөгүм», музыкасын жазган Г.Садыбакасова, сөзүн жазган А.Бекташева. Алгач ырдын 1-сабын, андан кийин 2-3-4-саптарын ирээти менен аспаптын коштоосунда үйрөтөт.

Көнүгүүлөр:

1-2-сабактагы көнүгүүлөрдү эринди кымтып окуучулар менен бир нече жолу кайталайбыз.

Башкы идея: Окуучуларга кыргыз улуттук музыкалык аспаптары жөнүндө өз ойлорун кыскача айтып берүүгө жана музыканы угуп элдик аспаптардын үн бөтөнчөлүктөрүн ажырата билүүгө жана алар жөнүндө аңгемелешүүгө үйрөтүү.

Өзөктүк сөздөр: комуз, чопо чоор, сыбызгы чоор, аса-муса, добулбас, үн, добуш бөтөнчөлүктөрү, элдик аспаптар, обондуулук.

Сабактын жабдылышы: комуз, чопо чоор, сыбызгы чоор, аса-муса, добулбас, аккордеон, фортепиано, DVD-борбор, телевизор, плакаттар, слайддар.

Буларды билүү кызыктуу:

Комуз, чоор, чопо чоор, аса-муса, добулбас, үн, добуш жөнүндө мугалим кыскача баяндап берет.

Сабактын жүрүшү:

Уюштуруу. (класстык бөлмөдө жагымдуу абал түзүү).

Класста магнит тасмасынан кыргыз элинин элдик музыкалык аспаптарынын коштоосунда ыр жанрындагы музыкасын уктурабыз.

Эске салабыз!

Музыканын коштоосунда өз эркибизче ыргактуу кыймыл аракетти көрсөткөндү эсибизге салабыз жана музыканын ыргагы менен ордубузда басканды эстейбиз.

Окуу иш-аракетин уюштуруу этабы.

М: Окуучуларга сабактын темасын жана максатын жарыялайт жана окуучуларды ырдоого даярдоо үчүн көнүгүүлөрдү ырдатат.

О: Көнүгүүлөрдү ырдашат (угушат жана кайталашат).

Билимди актуалдаштыруу этабы.

М: Элдик музыкалык аспаптарда ойноп берет же фонограмманы уктурат. Кайталоону уюштурат.

О: Музыкадагы угулуп жаткан элдик аспаптарды айрымалай билүүгө аракет жасашат.

Жаңы материалды түшүндүрүү этабы.

М: Кыргыз элдик музыкалык аспаптары жөнүндө кыскача баяндап маалымат берет. Көргөзмө куралдарды (слайддарды) көрсөтүү жана музыкалык иллюстрациялар менен түшүндүрөт.

О: Маалыматты угушат. Жаңы сөздөрдү эстеп калышат.

Сабакты бышыктоо этабы.

М: «Жөжөлөрүм», (муз. жазган К.Эралиева), «Жөжөлөрүм», (муз. жазган К.Дыйканбаев), «Көпөлөк», «Бөбөгүм», ырларын үйрөтүүнү уюштурат. Ырдын музыкалык мазмунуна көңүл бурат.

О: Ырларды үйрөнүшөт. Окуучулар жуптар жана шериктер менен ырды аткарышат.

Талкуу үчүн суроолор?:

Кыргыз элинин кандай музыкалык аспаптарын билесиңер? Бул музыкалык аспаптардын добуштары сага жактыбы? Эмне үчүн? Бул аспаптарда ойногонду каалайт белең? Эмне себептен? Тембр деген эмне экен? Динамика деген эмне?

Сиздин сөздүгүңүз:

Тембр деген эмне? Тембр-(фран. timbre-тамга, белги)-добуштун сапаты (анын кооздугу, мүнөзү). Ар түрдүү аспаптарда же түрдүү үн менен аткарылган белгилүү бир бийиктиктеги добуштарды ажыратууга, айра таанууга мүмкүндүк берет. Тембрдин жардамы менен сүйлөө интонациясында кубаныч, наразылык, коркутуу да билдирилет⁵.

Динамика деген эмне? Динамика деп – (грек. dinamis-күчтүү)- музыкалык чыгармалардын добуштарынын бирдей катуу же төмөн (акырындык менен) аткарылышы. Кубаттуулуктун аткарылышындагы шарттуу белгилениши, алардын айтылышы жана мааниси, негизги түрлөрү: piano (p)-акырын, кыбылжыган жана forte (f)- катуу, бийик. Динамиканын түрлөрүнө акценттин түрлөрү да кирет⁶.

Чоор деген эмне? Чоор деп – кыргыз койчуларынын арасына кеңири тараган үйлөмө музыкалык аспабты айтабыз. Баш аягы ачык. 4 добуш чыгаруучу көзөнөктүү. Узунун бойлото кармалып ойнолот. Чоор - чогойнодон, шилбиден, камыштан металлдан жана башка

⁵ Алагушев Б. Кыргыз музыкасы. Энциклопедия. Б.: «Бийиктик», 2007. 426-б.

⁶ Ушул эле жерде. 232-б.

материалдардан жасалат. Чоор, жеке, этнографиялык-фольклордук ансамблдерде, эл аспаптар оркестрлеринде ойнолот⁷.

Чопо чоор деген эмне? Чопо чоор деп – кыргыздын байыркы үйлөмө, чопо идиш сымал жасалган үйлөмө музыкалык аспабын айтабыз. Эки үн чыгаруучу көзөнөктүү. Жалпы диаметри 30-40мм. Ал эми көзөнөктөрүнүкү болсо 3-4мм. Чопо чоор кыска кайрыктардагы күүлөр лирикалык обондор ж.б. чыгармалар ойнолот. Ошондой эле этнографиялык-фольклордук ансамблдерде колдонулат⁸.

Аса таяк деген эмне? Аса-таяк деп - кыргыздын эң байыркы урма музыкалык аспабын айтабыз. Таякчага алты коңгуроо тагылат. Алардын добуштары си, до-диез, ре-диез, ми, фа-диез, соль-диезден турат. Аса таяк негизинен бакшылардын айтымдарын, ырым-жырым, дарым ырларын коштоого алган. Азыркы күндө аса таяктын өркүндөтүлгөн түрлөрү эл аспаптар оркестринде, ансамбль топторунда ойнолот⁹.

Добулбас деген эмне? Добулбас деп - кыргыздын барабан сымал байыркы урма аспабын айтабыз. Тулкусу жезден, мистен, темирден жасалып, тулга сымал түспөлдө келет. жыгач алкактын бетине төөнүн чылгай териси капталып жасалган. Илгери согушта белги берүү, душманды коркутуу, үрөйүн учуруу үчүн пайдаланылган. Добулбасты мүнүшкөрлүккө чыкаада айберенди, жана илбээсинди үркүтүү үчүн да колдонушкан. Добулбасты колго же ээрдин башына илип коюп, тоголок баш атакча менен ургулап ойношкон. Добулбастын добул, доол деген түрлөрүдө учурайт. Бирок, алардын эң кеңири тараган түрү – Доол. Добулбастын жакшыртылган түрү азыр эл аспаптар оркестрлеринде, ансамблдерде пайдаланууда¹⁰.

Ойлон, тап, өрүш ал:

Ырдын текстине карап дидактикалык оюн уютурат.

Үйгө тапшырма берүү этабы.

Кыргыз улуттук музыкалык аспаптары жөнүндө кыскача айтып берүү. Үйрөнгөн ырдын сөзүн жаттап келүү. Өткөн темаларды кайталоо.

Жыйынтыгында окуучу төмөнкү түшүнүктөргө ээ болот:

1. Кыргыз улуттук музыкалык аспаптары жана обон, обондуулук жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ болот;
2. Кыргыз улуттук музыкалык аспаптарынын табыгый үн тембри жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ болот;

Окуучу төмөнкүлөрдү билет:

1. Кыргыз улуттук музыкалык аспаптарынын сырткы көрүнүштөрү жана үн өзгөчөлүктөрү жөнүндө айтып берүүнү билет;
2. Музыкалык чыгармаларды угуп жатып улуттук музыкалык аспаптардын, башка музыкалык аспаптардын айрымасын түшүндүрө билет.

Окуучу төмөнкүлөрдү өздөштүрө алат:

1. Жуптар жана шекриктер менен ырларды угуп жатканда чыгармадагы улуттук музыкалык аспаптарга мүнөздөмө берүүнү өздөштүрө алат.
2. Кыргыз улуттук музыкалык аспаптары жөнүндө өз оюн айта билүү көндүмдөрүн өздөштүрө алат.

Чейректик концерт. Өткөн чейректе жана окуучулар өздөрү даярдашкан музыкалык чыгармалардан турат. Чейректик концерттин программасын окуучулар сунушташат. Мында

⁷ Ушул эле жерде. 496-б.

⁸ Ушул эле жерде. 496-б.

⁹ Ушул эле жерде. 178-б.

¹⁰ Ушул эле жерде. 233-б.

дидактикалык оюндар жана окуучулардын өздүк чыгармачылыктары сунушталат. Концертке ата-энелер катышыат.

II чейректин темасы: Музыка эмне жөнүндө айтып берет.

1-2-3-сабактар.

(Сабактын түзүмү төмөнкүлөрдү камтыйт).

Сабактардын темасы: Кыш мезгилинин керемети музыкада.

Максаты:

- Кыш мезгилинин керемети жөнүндө композиторлор А.Малдыбаев менен Ж.Малдыбаеванын чыгармаларындагы көркөм образдын чагылдырылышын жана аны окуучулардын жашоосу менен болгон байланышын түшүндүрүү. Кыш мезгилинин кереметин композитор кандай музыкалуу-ыргактуу сүрөттөмөлөр жана тембр менен бергенин көрсөтүп берүү.

Талкуу үчүн суроолор?:

Кыш мезгили музыкада катуу угулабы же акырынбы? Комуз күүсү менен кыш мезгилин чагылдырууга болобу? Ыргак менен тембрдин айрымачылыгы барбы? Уктурулуп жаткан музыкада кандай сезимдер берилген? Эмне үчүн?

Милдети:

- **Билим берүүчүлүк:** А.Малдыбаев менен Ж.Малдыбаеванын музыкалык чыгармаларындагы көркөм образдын чагылдырылышын окуучуларга баяндап, музыкалуу-ыргактуу сүрөттөмөлөр менен тембрдин айрымачылыгын түшүндүрүп берүү.
- **Тарбия берүүчүлүк:** кыш мезгилинин керемети менен музыкалык түшүнүктөр жөнүндө баарлашууга тарбиялоо.
- **Өнүктүрүүчүлүк:** окуучулардын кыш мезгилинин музыкадагы орду жана ыргак менен тембрдин айрымачылыгы жөнүндөгү музыкалык маалымдуулугун өнүктүрүү.

Сиздин сөздүгүңүз:

Ыргак деген эмне? Ыргак–(грек. *rhythmos* - агым) сезим туярлык жана өлчөмдөш элементтердин (тыбыштык, речтик, көркөмдүк) мыйзамченем менен улам кайталанып келиши. Ыргак- музыканын, поэтикалык тилдин, көркөм сүрөт өнөрүнүн жана архитектуранын эң башкы форма түзүү жана туюнтуу каражаттарынын бири. Музыкада ыргак, музыкалык добуштун мыйзамченемдүү кайталанып турушу; музыкалык речтин бардык элементтеринин (чен, обон, гармония, динамикалык контраст) айкашуу тартиби.

Ыр үйрөтүү үчүн: «Кышта», музыкасын жазган А.Малдыбаев, сөзүн жазган Т.Кожомбердиев. «Ёлка» музыкасын жазган А.Козонов, сөзүн жазган Т.Тыныбеков.

Уктуруу үчүн: «Кышкы ыр», музыкасын жазган Ж.Малдыбаева, «Күчүк досум», музыкасын жазган Т.Саламатов.

Музыканы угабыз:

Музыкадагы музыкалуу-ыргактуу сүрөттөмөлөр менен тембрдин айрымачылыгын түшүндүрүп ажырата билүүгө жардам беребиз. Элдик музыкалык аспаптардын үндөрүнүн өзгөчөлүктөрүнө көңүл бурабыз.

Башкы идея: кыш мезгилинин музыкада чагылдырылышын окуучуларга түшүндүрүү. А.Малдыбаев менен Ж.Малдыбаеванын чыгармаларындагы көркөм образдын жана кыш темасынын берилишин окуучуларга кыскача айтып берүү менен алар жөнүндө ангемелешүүгө үйрөтүү.

Өзөктүк сөздөр: кыш мезгили, музыкалуу-ыргактуу сүрөттөмө, тембр. көркөм образ.

Сабактын жабдылышы: аккордеон, фортепиано, DVD-борбор, плакаттар, слайддар.

Сабактын жүрүшү:

Уюштуруу. Класстык бөлмөдө жагымдуу абал түзүү.

Класста Ж.Малдыбаеванын «Кышкы ыр» аттуу музыкасы жаңырып турат.

Окуу иш-аракетин уюштуруу этабы.

М: Теманы жарыялайт. Окуучуларды ырдоого даярдайт жана музыкалык көнүгүүлөрдү ырдатат.

О: Көнүгүүлөрдү ырдашат жана үн байламталарын ырдоого даярдашат.

Билимди актуалдаштыруу этабы.

М: Кайталоону уюштурат. Уктуруу жана ырдатуу үчүн берлген музыкалык материалдарды аспапта ойноп берет же фонограмманы уктурат.

О: Суроолорго жооп беришет. Музыкадагы ырдын тексттерине көңүл бурушат, сөз байлыгын пайдалана билүүгө жетишишет.

Жаңы материалды түшүндүрүү этабы.

М: Композитор жана кыш мезгили жөнүндө окуучуларга айтып берет. Көргөзмө куралдарды (слайддарды) көрсөтүп музыкалык иллюстрациялар менен түшүндүрөт.

Талкуу үчүн суроолор?:

Бул музыка кайсы мезгил жөнүндө? Бул музыкада бийлөөгө болобу? Эмне үчүн? Кыш мезгилине кандай түстөр жакын экен? Эмне себептен?

Ойлон, тап, өрүш ал:

Кыш мезгили жөнүндө дидактикалык оюн.

О: Жаңы сөздөрдү жана маалыматты эстеп калышат. Суроолорго жооп беришет.

Сабакты бышыктоо этабы.

М: «Кышта», ««Ёлка» чыгармаларын үйрөтүүнү уюштурат. Чыгарманын музыкасына жана текстине көңүл бурат.

О: Жуптар жана шериктер менен ырды аткарышат жана чыгарманы талкуулашат.

Үйгө тапшырма берүү этабы.

Өткөн темаларды кайталоо. Үйрөнгөн ырлардын сөздөрүн жаттап келүү.

Жыйынтыгында окуучу төмөнкү түшүнүктөргө ээ болот:

1. Музыкалык чыгармалардагы кыш мезгилине тиешелүү болгон музыкалык-ыргактуу кыймыл аракеттер жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ болот;
2. Композиторлор А.Малдыбаев менен Ж.Малдыбаеванын чыгармаларындагы көркөм образды берген түшүнүктөргө ээ болот;

Окуучу төмөнкүлөрдү билет:

1. Кыш мезгилинин музыкадагы өзгөчөлүктөрүнүн сүрөттөлүшүн айтып берүүнү билет;
2. Музыкалык чыгармаларды талдап, башкаларга кыш жөнүндөгү музыканын айрымасын түшүндүрө билет.

Окуучу төмөнкүлөрдү өздөштүрө алат:

1. Жуптар жана шекриктер менен ырларды угуп жана ырдап жатканда аларга мүнөздөмө берүүнү өздөштүрөт.
2. Кыш мелгили менен музыканы байланыштырып өз ойлорун айтып башка окуучулар менен бирге тыгыз иштөөнү өздөштүрөт.

Сабактардын темасы: ...Таңга жуук жана кечки күүгүмдөгү музыка.

Максаты:

- Окуучуларды эки контрастуу келген таңга жуук жана кеч күүгүмдөгү музыкалык чыгармалар менен тааныштыруу. Жаратылыштын таңга жуук жана кеч күүгүмдөгү кооздуктары жөнүндө эки чыгарманы салыштырып, анын бөтөнчүлүктөрүн түшүндүрүү аркылуу окуучуларга түстөрдүн жардамы менен өз ойлорун айтып берүүгө үйрөтүү.

Талкуу үчүн суроолор?:

Бизди курчап турган жаратылыштын жашоосу жөнүндө музыка эмнелерди айтып бере алат? Бул эки чыгармага кандай түстөрдү берет элең? Эмне үчүн? Кеч күүгүмдөгү музыканы бешик ырына салыштырууга болобу? Эмне себептен? Силердин алдыңарда эки түстөгү карточка: бири ак, экинчиси бос түстөгү. Кайсы карточкага кеч күүгүмдөгү музыка жөнүндө сүрөт тартат элеңер? Эмне үчүн?

Милдети:

- **Билим берүүчүлүк:** окуучуларга таңга жуук жана кечки күүгүмдөгү музыкалык чыгарманы салыштыруу жана музыка менен түстөрдөгү контрастуулук жөнүндө түшүндүрүү.
- **Тарбия берүүчүлүк:** музыкалык чыгармалардагы контрастуулук менен түстөр жөнүндө өз ойлорун айтып берүүгө тарбиялоо.
- **Өнүктүрүүчүлүк:** музыкалык чыгармалардагы контрасттуулук жөнүндө малым берип, музыканы угуп, түстөрдү көрүп өз оюн айта билүү көндүмдөрүн өнүктүрүү.

Уктуруу үчүн: «Бала чак кайрыктары» симфониялык сүрөттөмөсүнөн «Киришүү», музыкасын жазган М.Бегалиев. «Балдар альбомунан» «Кышкы таң» бөлүмү, музыкасын жазган П.Чайковский. «Жаны жылды тосолу» музыкасын жазган М.Абдраев.

Музыканы угабыз:

Музыканы угуп жатканда, музыканын тембрине көңүл бурабыз. Музыканын көңүлдүү, шаңдуу же кайгылуу экендигин ажыратууга жана Жаңы жыл жөнүндө баарлаша билүүгө жардам беребиз.

Ыр үйрөтүү үчүн: «Балаты», музыкасын жазган А.Аманбаев, сөзүн жазган «Көрөлү Аяз-Атаны», музыкасын жазган Э.Койбагарова, сөзүн жазган Т.Тыныбеков. «Кас-кас, бас-бас» музыкасын жазган Н.Турсунбаев, сөзүн жазган Ж.Садыков. «Кандай сонун балаты», музыкасын жазган сөзүн жазган Э.Койбагарова. «Оюнчук», музыкасын жазган А.Берляков, сөзүн жазган Б.Курманкулов.

Көнүгүүлөр:

Өткөн темадагы көнүгүүлөрдү жай, тез жана орто темптерде кайталайбыз.

Ырды үйрөнөбүз, аткарабыз:

1.Чыгарманы музыкалык аспапта аткарып жана ырдап беребиз.

2.Ырлардын 1-сабын, андан кийин 2-3-4-саптарын ирээти менен аспаптын коштоосунда окуучуларга жай темпте үйрөтө баштайбыз.

Башкы идея: музыкадагы жана түстөрдөгү контрасттуулук жөнүндө окуучуларга түшүндүрүү.

Өзөктүк сөздөр: музыкадагы жана түстөрдөгү контрасттуулук, музыкалык иллюстрация, музыкалык көнүгүү, музыкалык чыгармачылык, термин.

Сабактын жабдылышы: аккордеон, фортепиано, комуз, DVD-борбор, телевизор, композиторлордун портреттери, плакаттар, слайддар.

Сиздин сөздүгүңүз:

Симфониялык сүрөт деген эмне? Симфониялык сүрөт деген – симфониялык оркестр үчүн жазылган сүрөттөмө же баяндама мүнөздөгү программалуу бир бөлүмдүү симфониялык чыгарма. Ал маңызы, бөлүмдөрүнүн саны (эпизоттору) боюнча симфониялык поэмага тектеш келет¹¹.

Бешик ырлары деген эмне? Бешик ырлары деген – кыргыз оозеки адабий-музыкалык чыгармалардагы лирикалык жанр. Бешик ырлары бала сооротуу, уктатуу, ойнотуу учурунда, эненин балага болгон мээримин, жакшы тилектери мукамдуу созулмалуу обондордо ырдалган. Алар: «Бешик ыры», «Алдей, алдей» ж.б.¹²

Сабактын жүрүшү:

Уюштуруу. Класстык бөлмөдө жагымдуу абал түзүү.

М.Бегалиевдин «Бала чак кайрыктары» симфониялык сүрөтөмөсүнүн «Киришүү» музыкасы класста жаңырып турат. Сабактын темасын доскага жазылат же плакатта илинип турат.

Эске салабыз! Музыканын ыргагында шериктер менен эркин кыймыл аракет жасайбыз жана өткөн темадагы музыканын коштоосундагы кыймыл аракеттерди эстейбиз.

Окуу иш-аракетин уюштуруу этабы.

М: Окуучуларды ырдоого даярдоо үчүн музыкалык көнүгүүлөрдү көрсөтөт, ырдатат. Сабактын максатын жарыялайт.

О: Үн байламталарын ырдоого даярдашат. Класс-хор жана жамаат менен иштөө тажрыйбасына ээ болушат.

Билимди актуалдаштыруу этабы.

М: Талкуу үчүн суроолор?:

Бул музыкадагы контрасттуулук кимдерге мүнөздүү деп ойлойсуңар? Музыканын тексти кимдер жөнүндө? Бешик ыры деген эмне? Кеч күүгүмдөгү музыканын өзгөчөлүгү эмнеде? Эмне себептен?

О: Суроолорго жооп беришет. Өз ойлорун шериктери менен талкуулашат.

Ойлон, тап, өрүш ал:

Музыкадагы жана түстөрдөгү контрасттуулук жөнүндө дидактикалык оюн уюштуруу.

Жаңы материалды түшүндүрүү этабы.

М: Композиторлор жана контрасттуулук жөнүндө кыскача маалымат берет. Музыкалык иллюстрациялар менен жаңы материалды түшүндүрөт. Слайдтарды, көргөзмө куралдарды көрсөтөт.

О: Маалыматты угушат. Көргөзмө куралдарды (слайд) көрүп жатканда суроолорго жооп беришет. Суроолорду кичи топтордо талкуулашат.

Музыкалык сабат:

Созулма, созулунку, жай, жайыраак, кайраттуу-мүнөздөмөлөрдү түшүндүрүү.

Сабакты бышыктоо этабы.

М: Жаңы ырды үйрөтүүнү уюштурат.

О: Ырды угушат. Окуучулар музыкалык аспаптын коштоосунда экиден жана шериктер менен ырды үйрөнүшөт.

Сабакты жыйынтыктоо (рефлексия) этабы.

М: Талкуу үчүн суроолор?:

Таңкы жуук музыкага эмнелер мүнөздүү? Кеч күүгүмдөгү музыкага контраст келеби? Эмне себептен? Бул музыка сага жактыбы?

О: Суроолорго жооп беришет. Кичи топтор жана шериктер менен өздөрүнүн ой толгоолорун жана ички сезимдерин билдиршет.

Үйгө тапшырма берүү этабы.

¹¹ Алагушев Б. Кыргыз музыкасы. Энциклопедия. Б., «Бийиктик», 2007. 426-б.

¹² Ошол эле жерде. 201-б.

Музыкадагы жана түстөрдөгү контрасттуулук жөнүндө кыскача айтып берүүгө даярдоо. Өткөн теманы кайталап келүү. Чейректтик концертке даярдануу.

Жыйынтыгында окуучу төмөнкү түшүнүктөргө ээ болот:

1. окуучу музыкадагы жана түстөрдөгү контрасттуулукту аныктоочу мүнөздөмөлөр жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ болот.

Окуучу төмөнкүлөрдү билет:

1. музыкадагы жана түстөрдөгү контрасттуулукту аныктап мүнөздөмө берүүнү билет;
2. окуучу табигый үн чыгаруучу шылдырак жана башка кол буюмдарын дидактикалык оюндарды аткарганда колдоно билет.

Окуучу төмөнкүлөрдү өздөштүрө алат:

1. шериктер, түгөйлөр менен ырлардын музыкасына жана тексттерине жараша мүнөздөмө берүүнү өздөштүрө алат.
2. музыканы угуп боёктор менен мүнөздөмө берүүнү жана алар жөнүндө өз ойлорун айта билүү көндүмдөрүн өздөштүрө алат.

Чейректтик концерт. Чейректтик концерт өткөн чейректерде жана окуучулар өздөрү сунуштаган кошумча музыкалык материалдардан жана мугалимдин сунушу менен окуучулар өздөрү түзгөн программанын негизинде өтөт. Концертке ата-энелер катышыат.